

KOMENTÁŘ

V lednu roku 2023 se uskutečnila třetí přímá volba prezidenta republiky. Volba byla vyhlášena rozhodnutím předsedy Senátu Parlamentu České republiky č. 207/2022 Sb. na dny 13. a 14. ledna 2023. Provedení volby se řídilo zákonem č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů (zákon o volbě prezidenta republiky), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „volební zákon“) a vyhláškou č. 294/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“). Případné druhé kolo volby bylo stanoveno na 27. a 28. ledna 2023.

Od poslední volby v roce 2018 doznaly legislativní předpisy určitých změn. Zákonem č. 38/2019 Sb. došlo ke zrovnoprávnění členů okrskové volební komise (zapisovatel má právo hlasovat), zavedeno bylo rovněž povinné školení pro předsedu, místopředsedu a zapisovatele, a označení členů okrskových volebních komisí ve volební místnosti jménem, přímením, funkcí a údajem o tom, zda je delegovala politická strana, politické hnutí, koalice či navrhuje občan nebo je jmenoval starosta. Ke změně došlo také u doby nepřítomnosti člena okrskové volební komise do zániku funkce, a to pokud trvá nepřetržitě déle než dvě hodiny. Vyhláškou č. 39/2019 Sb. došlo ke změně tiskopisu T/1a a T/1b a k zavedení povinnosti uvádět na Zápisu o průběhu a výsledku hlasování ve volebním okrsku (dále jen „Zápis“) jméno a příjmení před podpis každého člena komise. Vyhláška č. 265/2019 Sb. přinesla změnu doby archivace volební dokumentace v závislosti na délce soudního přezkumu.

V důsledku přetrvávajících opatření souvisejících s onemocněním covid-19 byl přijat zákon č. 411/2022 Sb., o zvláštních způsobech hlasování ve volbě prezidenta republiky v roce 2023 (dále jen „zákon 411“). Zákon 411 upravoval speciální možnosti pro hlasování z důvodu onemocnění covid-19. Zákon také umožnil hlasování voličům umístěným v zařízeních, která byla z rozhodnutí krajské hygienické stanice uzavřena.

Pro voliče, kteří se zúčastnili voleb na základě zákona 411, a kteří v důsledku onemocnění covid-19 nemohli volit ve volebních místnostech, byly připraveny tři druhy zvláštních způsobů hlasování:

1. **Hlasování z motorového vozidla u volebního stanoviště (tzv. drive-in hlasování)** - tato volební stanoviště byla zřízena pro každý okres (včetně hl. m. Prahy) a byla uzpůsobena pro průjezd silničního motorového vozidla. Takto mohl volič hlasovat ve středu ve volebním týdnu od 8.00 do 17.00 hodin.
2. **Hlasování v pobytovém zařízení sociálních služeb, které bylo uzavřeno** - krajská hygienická stanice nahlásila uzavřená zařízení na svém území krajskému úřadu, který do nich vyslal speciální komisi pro hlasování. Takto hlasovat bylo možné ve čtvrtek volebního týdne od 8.00 do 22.00 hodin a v pátek volebního týdne od 8.00 do 18.00 hodin.
3. **Hlasování do zvláštní přenosné volební schránky** - jestliže občan nemohl využít drive-in hlasování, mohl do čtvrtka volebního týdne do 20.00 hodin požádat krajský úřad o příjezd speciální komise pro hlasování. Členové komise přijeli se zvláštní přenosnou volební schránkou za občanem domů. Toto hlasování probíhalo v pátek volebního týdne od 8.00 do 22.00 hodin a v sobotu volebního týdne od 8.00 do 14.00 hodin (s možností prodloužení doby hlasování až o 3 hodiny).

Zvláštní způsoby hlasování zajistily **speciální komise pro hlasování** složené ze tří členů jmenovaných ředitelem krajského úřadu. Sčítání těchto hlasů provedly **sčítací komise zřízené u krajských úřadů**. Stejně jako okrsková volební komise vytvářely v těchto volbách i sčítací komise Zápis o průběhu a výsledku hlasování. Tyto komise však povinně využívaly počítač zajištěný krajským úřadem a programové vybavení Českého statistického úřadu. Takto vyhotovený Zápis obsahoval souhrnné výsledky (počet voličů, počet vydaných úředních obálek, počet odevzdaných úředních obálek, počet platných hlasů celkem a pro jednotlivé kandidáty) ze všech zvláštních způsobů hlasování na území daného kraje. Následně byl Zápis předán na příslušné přebírací místo, kde pověřený zaměstnanec Českého statistického úřadu zkontroloval výskyt případných chyb a nedostatků.

Volba prezidenta republiky se konala na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním, podle zásady většinového volebního systému. Zvolení kandidáta se řídí mj. následujícími principy. Prezidentem republiky je zvolen ten kandidát, který získal nadpoloviční většinu z celkového počtu platných hlasů oprávněných voličů. Pokud takový kandidát není, koná se za čtrnáct dnů po začátku prvního kola volby druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola. Pokud by se na prvním místě umístilo více kandidátů se stejným počtem odevzdaných platných hlasů, postupují do druhého kola všichni tito kandidáti pouze z prvního místa. Pokud by došlo ke shodě v počtu odevzdaných platných hlasů u kandidátů, kteří se umístili na druhém místě, postupují do druhého kola kandidát z prvního místa a všichni kandidáti z druhého místa.

Prezidentem republiky mohl být zvolen státní občan České republiky, který alespoň druhý den volby dosáhl věku nejméně 40 let a nebyl omezen na svéprávnosti k výkonu volebního práva. Kandidáta na prezidenta republiky mohlo navrhnout nejméně dvacet poslanců nebo nejméně deset senátorů, anebo občan, který dosáhl věku 18 let, podpořila-li jeho návrh petice podepsaná nejméně 50 000 občany oprávněnými volit prezidenta republiky. Registračním úřadem pro podání kandidátních listin bylo Ministerstvo vnitra, které rovněž kontrolovalo petice přiložené ke kandidátním listinám. Funkční období prezidenta je 5 let, zvolený prezident může zastávat funkci nejvýše dvakrát za sebou.

Voliči byli státní občané České republiky, kteří alespoň ve druhý den volby dosáhli věku 18 let, a nenastala u nich zákonem stanovená překážka ve výkonu volebního práva. Své právo volit mohl volič uplatnit ve stálém volebním okrsku na území republiky nebo ve zvláštním volebním okrsku v zahraničí, kde byl zapsán do seznamu voličů. Volič mohl volit také na voličský průkaz v kterémkoli stálém nebo zvláštním volebním okrsku.

Volebním obvodem pro volbu prezidenta bylo území celé České republiky. Hlasování mimo území ČR probíhalo na vybraných zastupitelských a konzulárních úřadech České republiky.

Ve volebních okrscích zabezpečovaly průběh hlasování a zjištění výsledků hlasování okrskové volební komise. Hlavními úkoly těchto komisí bylo zejména zajistit průběh hlasování, bezprostředně po uzavření volebních místností sečíst hlasy, vyhotovit Zápis a předat ho do dalšího zpracování na územně příslušném pracovišti Českého statistického úřadu (dále také „ČSÚ“). V této prezidentské volbě zjišťovalo výsledky hlasování na území České republiky 14 733 okrskových volebních komisí. Dalších 14 speciálních sčítacích komisí zjišťovalo výsledky ze zvláštních způsobů hlasování.

Na zastupitelských úřadech v zahraničí zajišťovalo průběh a zjišťování výsledků hlasování celkem 110 zvláštních okrskových volebních komisí. ČSÚ převzal výsledky hlasování od všech 14 857 komisí.

Každý volič hlasoval osobně, zastoupení nebylo přípustné. Voličům, kteří se nemohli ze závažných důvodů dostavit do volební místnosti, bylo na jejich žádost umožněno odevzdat hlas do přenosné volební schránky (netýkalo se účasti ve volbách podle zákona 411, pro tuto variantu byly stanoveny zvláštní možnosti hlasování uvedené výše, a hlasování v zahraničí, kde není možné hlasovat do přenosné volební schránky).

Účast voličů byla okrskovou volební komisí a zvláštní okrskovou volební komisí zaznamenána do výpisů ze seznamů voličů. Uplatnění zásady, že jeden volič má jeden hlas, bylo zajištěno tím, že voliči byla vydána pouze jedna úřední obálka pro volbu prezidenta republiky, do které posléze volič vložil hlasovací lístek vybraného kandidáta.

Na zajištění přípravy a průběhu voleb se, jako jeden z volebním zákonem určených volebních orgánů, podílel také Český statistický úřad. Jeho hlavním úkolem bylo vypracování závazného systému zjišťování a zpracování výsledků volby, vyhotovení příslušného programového vybavení pro účely zpracování a poskytování výsledků volby prezidenta republiky. K tomu účelu zabezpečuje technický systém zpracování na pracovištích u pověřených obecních úřadů a na Ministerstvu zahraničních věcí, včetně zajištění pověřených zaměstnanců ČSÚ, zodpovědných za převzetí výsledků hlasování v daném území, a zajištění potřebného počtu dalších osob pro zpracování výsledků. Nutnou podmínkou hladkého průběhu zpracování výsledků jsou také školení zákonem určených členů okrskových volebních komisí v oblasti zjišťování a zpracování výsledků hlasování v okrsku, která provádějí pověřené pracovníci ČSÚ.

Závazný systém zjišťování a zpracování výsledků volby je postaven na skutečnosti, že rozhodujícím momentem je schválení a podepsání Zápisu příslušnou okrskovou volební komisí. Volební legislativa již žádnému volebnímu orgánu neukládá Zápisy okrskových volebních komisí přezkoumávat. ČSÚ prostřednictvím programového vybavení nebo osobně na přebíracích místech upozorňuje okrskové volební komise na případné logické chyby v Zápisu. V případě závažných chyb může ČSÚ Zápis odmítnout a stanovit okrskové volební komisi lhůtu, ve které má nedostatky odstranit. Výsledky z volebních okrsků jsou průběžně přejímány k uložení v centrální databázi, postupně sumarizaci a zveřejňování výsledků.

Zpracování proběhlo v ČR na 426 přebíracích místech ČSÚ, vytvořených u pověřených obecních úřadů a v Praze, Plzni, Brně a Ostravě u úřadů těchto městských částí a městských obvodů, které měly více než 10 okrsků. Výsledky z městských částí a městských obvodů s menším počtem okrsků byly přebírány na pracovištích zřízených u magistrátů těchto statutárních měst. Pro okrsky v zahraničí bylo vytvořeno jedno speciální přebírací místo u Ministerstva zahraničních věcí. Celkový počet přebíracích míst byl tedy 427.

Na zpracování se ve dnech volby podílelo téměř 2 400 osob, z nichž třetinu tvořili kmenoví zaměstnanci ČSÚ. Ti byli podle potřeby doplněni pracovníky obecních úřadů a dalšími externími pracovníky. Bylo použito zhruba 1 500 počítačů, z toho pro přenos dat cca 460 dodaných externí firmou na základě výběrového řízení. Zbývající, sloužící na pořízení dat z okrsků, byly zapůjčeny

v převážné většině příslušným pověřeným obecním úřadem, úřadem městské části či úřadem městského obvodu. Centrální výpočetní systém využívá ČSÚ vlastní.

Vzhledem k poměrně jednoduchému algoritmu zpracování výsledků, byly Zápisy o výsledcích hlasování zpracovány a předány ČSÚ v poměrně krátkém čase. V prvním kole volby bylo 99 % všech okrsků zpracováno již za 2 hodiny a 39 minut od uzavření volebních místností, ve druhém kole dokonce za 2 hodiny a 7 minut.

Jedním z faktorů úspěšného a plynulého zpracování výsledků volby je vysoký podíl okrskových volebních komisí využívajících ke zpracování Zápisů programové vybavení ČSÚ, které usnadňuje práci a včas upozorňuje na případné chyby. V 1. kole volby úspěšně využilo programové vybavení ČSÚ více než 92 % okrskových volebních komisí. Ve 2. kole volby kleslo úspěšné využití programového vybavení ČSÚ na 82 % (komise vyplňují jen několik údajů a podpora programovým vybavením nemusí být považována za nutnou).

Před konáním prvního kola se kandidát s vylosovaným číslem 3 vzdal kandidatury a volby prezidenta republiky se tak nakonec účastnilo pouze 8 kandidátů, z nichž dva navrhl stanovený počet poslanců, tři stanovený počet senátorů a zbývající tři kandidáti byli navrženi občanem. Pět kandidátů bylo bez politické příslušnosti a tři byli členy politické strany či politického hnutí. Z celkového počtu kandidátů byla jedna žena, průměrný věk kandidátů činil 56,5 let.

Prvního kola volby se zúčastnilo 68,24 % oprávněných voličů, ve druhém kole byla účast o 2 procentní body vyšší a vyšplhala se na 70,25 %. Žádný z kandidátů nezískal v prvním kole volby nadpoloviční většinu z celkového počtu platných hlasů oprávněných voličů. Do druhého kola postoupili 2 kandidáti s nejvyšším počtem platných hlasů - kandidát s pořadovým číslem 4 Petr Pavel a kandidát číslo 7 Andrej Babiš. Druhé kolo volby se konalo 14 dní po začátku prvního kola volby a vítězem se stal se ziskem 58,32 % platných hlasů Petr Pavel.

Na základě usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 100/2023 - 74 ze dne 21. února 2023 provedl Český statistický úřad změny v prezentačním systému výsledků voleb a souvisejících datových fondů. Nejvyšší správní soud daným usnesením uložil povinnost upravit celkové výsledky 1. kola volby o soudem nově zjištěné výsledky hlasování okrsku č. 9017 v Praze 9 a celkové výsledky 2. kola volby upravit o soudem nově zjištěné výsledky hlasování v okrsku č. 24 v Táboře, okrsku č. 7031 v Praze 7 a okrsku č. 8090 v Praze 8. Z důvodu zajištění kontinuity dat jsou na internetových stránkách ČSÚ uživatelům standardně k dispozici jak opravené výsledky, v nichž jsou zaneseny údaje přepočtené Nejvyšším správním soudem, tak původní výsledky, které byly převzaty od okrskových volebních komisí.

Výsledky volby prezidenta republiky předkládáme dále v publikaci ve formě tabulek, grafů a kartogramů. Veškeré v publikaci zveřejněné údaje vycházejí z podkladů připravených pro Státní volební komisi a zohledňují usnesení Nejvyššího správního soudu (Vol 100/2023 - 74). Podrobné výsledky volby až do úrovně volebních okrsků jsou k dispozici v prezentačním systému ČSÚ na internetové adrese volby.cz.